

СТАНОВИЩЕ

от д-р Христо Йорданов Паунов –
доцент в Юридическия факултет

на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление: 3.6 Право

докторска програма: „Конституционно право на Република България“

Автор: Анна Димова Адамова

Тема: „Правото на жалби, предложения и петиции на гражданите до държавните органи (конституционноправни и правно-социологически аспекти)“

Научни ръководители: проф. д-р Емилия Друмева, проф. д-р Стефка Наумова

1. Общо описание на процедурата

Със заповед № РД 09-17 от 26.01.2024 г. на Директора на Института за държавата и правото при Българската академия на науките съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *„Правото на жалби, предложения и петиции на гражданите до държавните органи (конституционноправни и правно-социологически аспекти)“* за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.6 Право; докторска програма: „Конституционно право на Република България“

Автор на дисертационния труд е Анна Димова Адамова – задочен докторант към секция „Публичноправни науки“ Института за държавата и правото при БАН с научни ръководители проф. д-р Емилия Друмева и проф. д-р Стефка Наумова.

Представеният от Анна Димова Адамова комплект материали е в съответствие с Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото при Българска академия на науките.

Докторантът е приложил дисертационен труд; автореферат; 3 (три) броя публикации.

2. Кратки данни за докторанта

Анна Димова Адамова е родена на 13.07.1989 г. Завършила е средното си образование в Езикова гимназия „Гео Милев“, гр. Добрич, а висше образование по специалността „Право“ придобива в Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство – София. Задочен докторант (отчислен с право на защита) е в секция „Публичноправни науки“ на Института за държавата и правото към Българската академия на науките.

Видно от представената биография, голяма част от трудовия стаж на г-жа Анна Адамова е преминал в нестопанския сектор – била е правен консултант, а впоследствие и програмен директор на фондация „Български център за нестопанско право“. Тя е била съветник по правни въпроси в политическия кабинет на заместник министър-председателя по ефективно управление (2022 г.), парламентарен секретар на Министерския съвет (2022 г.), ръководител отдел „Инвестиции, поддръжка на сградния фонд и почивни бази“ на Централното управление на „Български пощи“ ЕАД, гр. София. Към настоящия момент г-жа Адамова е парламентарен секретар на Министерството на младежта и спорта на Република България.

Анна Адамова има обществена активност, свързана с професионалната и насоченост и научно-преподавателската и дейност. В периода 2016-2022 г. тя е участвала в редица проекти и програми на национално и международно ниво, а също така е разработвала и провеждала обучения в неправителствения сектор. Владее чужди езици - английски, немски и руски; има опит в работата с правноинформационни системи и много добра компютърна грамотност.

Участвала е в разработването на стратегически документи, правни и сравнителни анализи и проучвания и в съставянето на проекти на нормативни актове. Има богат опит, както в държавния, така и в НПО-сектора, което също е вид предпоставка и гаранция за доброто качество на нейната научна продукция.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Представеният дисертационен труд „Правото на жалби, предложения и петиции на гражданите до държавните органи (конституционноправни и правно-социологически аспекти)“ е в общ обем от 213 страници, като основното изложение е в обем от 202 стр., към които има добавена библиография.

Дисертационният труд в своето съдържание следва класическа структура и се състои от четири раздела: I. Увод; II. Изложение; III. Заключение; IV. Библиография. В изложението са обособени шест глави, всяка с тематично структурирани заглавия, означени с арабски цифри и подзаглавия, също означени с арабски цифри. Направени са 252 бележки под линия.

Дисертацията е посветена на интересни въпроси, които не са били предмет на цялостно и комплексно изследване в българската доктрина - конституционноправните и правно-социологическите аспекти на правото на жалби, предложения и петиции на гражданите до държавните органи. Въпросите за произходът и развитието на правото на петиции и връзката му със зараждането на конституционализма; правната природа и съдържание на правото на петиции; проблематиката, свързана с неговото упражняване, със субектите и адресатите на правото на петиции; функциите и значението на правото по чл. 45 от КРБ имат не само теоретично, но и практическо значение.

В глава първа авторът на дисертационния труд проследява историческото възникване и развитие на правото на петиции. Изследвани са корените на това право, като в изследването се насочва вниманието върху Древна Атина, Древен Рим, Средновековна Англия, Америка и Франция. Специално внимание е отделено на развитието на правото на петиции от зараждането на конституционализма у нас. Поставени са няколко акцента – правото на петиции преди приемането на Търновската конституция и по време на действието на първия ни основен закон, правото на петиции при действието на Конституциите на НРБ от 1947 г. и 1971 г., както и съвременната уредба, съдържаща се в Конституцията на Република България от 1991 г. При прегледа на правната уредба е поставен акцент върху функционалната зависимост на това основно право от политическия режим и политическия процес.

„Съдържание и обхват на правото на петиции“ е наименованието на глава втора на дисертационния труд. Докторантът последователно е изследвал правната природа на правото на петиции като субективно, като политическо и като процесуално право. Отделено е специално внимание на съдържанието на правото на петиции. Направен е опит за съдържателно отграничаване на различните проявни форми на правото по чл. 45 от КРБ - жалбите, предложенията и петициите. В тази глава на труда авторът извежда своята принципна позиция относно необходимостта от въвеждане на индивидуалната конституционна жалба в България.

Глава трета от дисертацията е посветена на упражняването на правото на жалби, предложения и петиции. Авторът подробно разяснява кой има активната легитимация да упражнява това право. Анализират се въпроси като: Допустимо ли е колективно уп-

ражняване на правото на петиции?; Имат ли право на петиции чуждестранните граждани?; Имат ли право на петиции юридическите лица?; Имат ли право на петиции недееспособните?. Държавните органи като адресати на жалбите, предложенията и петициите също са предмет на изследване в тази глава от дисертацията, като авторът анализира поотделно законодателната, изпълнителната и съдебната власти. Разгледан е и въпросът за компетентността на сезирани органи като специализираните парламентарни комисии и омбудсмана на Република България. Представена е законодателната рамка, формите и процедурите за упражняване правото на жалби, предложения и петиции. 4. Обърнато е изрично внимание на възможността за ограничаване на някои основни права на гражданите, съгласно чл. 57, ал. 3 от КРБ.

„*Функции и значение на правото на петиции*“ е наименованието на *глава четвърта* на дисертационния труд. Дисертантът акцентира върху защитната функция, интегриращата функция, информационно-комуникационната функция, функцията на участие в политическия процес и легитимиращата функция на правото на петиции. Направен е анализ на изброените функции, който дава поглед върху потенциала и възможните ефекти от реализацията на конституционното право на гражданите да отправят жалби, предложения и петиции до държавните органи. Авторът изразява становището, че правото на петиции запазва отворен път на гражданите до държавните органи, че запазва пътя за демократичния диалог, както и че то остава и инструмент от конституционна величина с многообразна функционалност и потенциал.

Глава пета от дисертацията разглежда на правото на петиции съотнесено към други основни права и институции. Анализират се правото на петиции и правото на мнение, свободата на словото, правото на мирни събрания и манифестации, свободата на сдружаване, подписките и гражданските инициативи. Акцент е поставен и върху правото на петиции на международно ниво – в ООН и в Европейския съюз.

Глава шеста от дисертацията е своеобразен логичен завършек на научния труд на докторанта Анна Адамова. Тя е посветена на правно-социологическите аспекти на правото по чл. 45 от КРБ. Това дава възможност да се изведат някои емпирични характеристики на правото по чл. 45 от КРБ, най-вече по отношение на степента, в която гражданите го разпознават и използват, както и по отношение на факторите, от които зависи реализирането на неговия потенциал. Посочени са данни от национално представителни проучвания на различните форми на гражданска активност в периода 2017 – 2023 г. Представено е едно емпирично социологическо изследване, направено с въпросник, който включва общо 15 въпроса, като са анкетирани 570 лица - студенти по право. Данните са изложени в графичен и табличен вид. Целта на анкетата е да даде представа за

нагласите към ефективността от упражняване на основното право на жалби, предложения и петиции на гражданите, като различните му проявни форми биват съпоставени и с други начини за обръщение към държавните органи. Посочени са няколко основни извода от проведеното изследване. Наред с това са представени и данни от три социологически проучвания, проведени в периода от 2017 до 2023 г. за целите на изготвяне на т.нар. Индекс на гражданското участие (национално представително проучване „Индекс на гражданско участие“ от агенция Алфа Рисърч по поръчка на Сдружение Форум Гражданско участие). Авторът е изложил и своите наблюдения върху работата на постоянната парламентарна комисия, която е отговорна за приемането на жалбите, предложенията и петициите на гражданите, отправени до Народното събрание.

В представения дисертационен труд докторантът е анализирил функциите на правото на петиции и е показал неговото многолико отражение върху индивида и общността, върху нормативното и социалното развитие като цяло. Прави впечатление принципният подход на автора да търси концептуалното значение на явленията и ясно да заявява свои възгледи с характер на теория в областта на конституционното право.

В хода на изложението, като резултат от анализа на действащата правна уредба на правото на жалби, предложения и петиции по чл. 45 от КРБ и на практиката по прилагането му, са направени и обосновани и конкретни предложения *de lege ferenda*. Те имат различна степен на завършеност. Част от тях предлагат по-различни формулировки на съответните разпоредби, а други съдържат само идеи за възможни други разрешения. Всички те обаче могат да служат като основа за бъдещи дискусии по темата.

В дисертационния труд има приносни моменти: прави задълбочен анализ на произхода и развитието на правото на петиции; разглежда съдържанието и обхвата на правото на петиции, открити са различните характеристики на правото на петиции, които определят неговата разнообразна правна природа; изследвани са подробно функциите на правото на петиции. Приносен момент на дисертационния труд е конкретното изследване на правото на петиции, съотнесено към формирането на Европейския съюз и мястото му в системата от права, признати от Съюза. Правно-социологическата част има самостоятелно значение за изясняване на причините, от които зависи реализиране на потенциала на правото на петиции и факторите, от които е предопределена неговата ефективност.

В заключение може да се каже, че трудът се отличава с аналитичен подход при представяне на проблемите. Личи задълбочено познаване както на международната,

така и на българската доктрина. Трудът има ясен фокус и основаната тема е разгърната последователно, като личи свързаност между анализирани проблеми.

4. Автореферат и публикации по дисертационния труд

Представеният от докторанта автореферат е направен според изискванията на нормативната уредба и отразява резултатите, постигнати чрез изследването на проблема. В него са изложени основното съдържание, основните идеи и изводи в дисертационния труд. Очертани са приносните моменти на автора при провеждането на изследването, степента на новост и практическа значимост на дисертацията.

Публикациите, които докторантът е представил са 3 (три) на брой, а именно: „*Право на индивидуална жалба на ниво ООН*“ - в Сборник доклади от Международната научна конференция “ООН: Исторически традиции и съвременно право“, 2-3 октомври 2015 г., Благоевград 2015; „*Ролята на петициите в контекста на прилагането на правото на ЕС*“ - в Сборник трудове от национална конференция на БАН. С., 2017, ISSN:2603-3011; „*Правото на петиции и представителната демокрация*“ - в Сборник трудове от национална конференция на БАН. С., 2018. Те са свързани с темата на дисертационния труд и са в направени в специализирани издания. Съществена характеристика на научната продукция на Анна Адамова е последователното прилагане на нормативният, формалнологическият, сравнителноправният и правно-социологическият методи и подходи.

5. Критични бележки и препоръки

В дисертацията са посочени доста голямо количество исторически факти, свързани с всеки един от излаганите в съответните глави въпроси, които в определени части от труда биха могли да бъдат леко редуцирани, предвид факта, че изследването е насочено към конституционноправните и правно-социологическите аспекти на правото на жалби, предложения и петиции на гражданите до държавните органи.

Относно предложенията de lege ferenda, може да се посочи, че някои от тях са добре аргументирани, но при други би могла да се добави и повече правна аргументация.

Като препоръка, макар и встрани от съществуващото на изложението, може да се посочи една техническа бележка - някои от цитиранията не са оформени според стандартите за библиографско цитиране.

Накрая бих препоръчал по-силно авторово присъствие в заключението на труда.

Посочените критични бележки и препоръки не могат да променят извода, че представеното изследване има безспорни научни достойнства и притежава качествата на дисертационен труд по смисъла на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

6. Заключение

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото при Българска академия на науките.

Дисертационният труд показва, че докторантът Анна Димова Адамова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения и демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Анна Димова Адамова в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.6 Право; докторска програма „Конституционно право на Република България“.

28 март 2024 г.

Изготвил становището: .....

доц. д-р Христо Паунов